

tudi v dogajanju pri nas, tako srečamo dokument Friderika II, ki poziva goriškega grofa, naj odvzame oglejskemu patriarhatu, salzburškemu nadškofu in drugim vsa posestva in jih podeli tistim, ki služijo njemu. Kot neke vrste odgovor pa srečamo dokument Konrada, papeškega legata za Avstrijo in Štajersko, v katerem pooblašča dominikance na Ptuj, da Wernerja zaradi podpore cesarju že odstavljenega župnika v Slivnici s cerkveno kaznijo poskuša prisiliti, da se ji (podpori) odpove, kar kaže, da je imel 'stupor mundi' privržence tudi pri nas. Zanimiva sta tudi dokumenta, ki sta nastala v Portorožu (portum sancte Marie de Rosa) decembra 1251 po ukazu Konrada IV Hohenstaufovca: v enem predstavnikom koprške občine prepoveduje prisego novemu oglejskemu patriarhu, ker naj bi Istra zopet postala del cesarstva, v drugem pa dovoljuje Piranu (na prošnjo koprškega podestata) prosto voliti podestata med državnimi fevdniki (doc. 145, 146).

Dosti zbranega gradiva se tiče samostanov, kar kaže, da so v tem obdobju na našem ozemlju še vedno osrednji centri. Mesta, ki so v kasnejšem obdobju postala osrednja, so v tem času še v 'drugem planu'. Izjema so obalna mesta, ki so ravno takrat doživljala hiter vzpon.

Knjigi žal manjka del strokovnega aparata, ni namreč imenskega in stvarnega kazala, le-to naj bi bilo objavljeno v naslednjem zvezku, torej 6/2. Upajmo, da je to tudi obljuba, da se bo ta projekt, ki je brez dvoma temeljni za slovensko srednjeveško zgodovino, nadaljeval.

Boštjan Plut

Darja Mihelič: PIRANSKA NOTARSKA KNJIGA, zv. 3 (1289–1292). Thesaurus memoriae, Fontes 1. Ljubljana, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRS SAZU, 2002, 258 str.

Davnega septembra leta 1972 je potekalo posvetovanje o izdajanju edicij virov v organizaciji Sekcije za občo in narodno zgodovino pri Inštitutu za zgodovino SAZU in Arhivskega društva Slovenije. Na njem je bilo ugotovljeno, da je izdajanje kritičnih edicij virov zelo pomembna naloga. Za srednji vek so ugotovili naslednje: "Za primorska mesta imamo ohranjeno veliko bogastvo notarskih, vicedomskih in drugih knjig, pri katerih je zaradi množine tega gradiva potrebna omejitev na izdajo notarskih knjig, in sicer najprej piranskih." (7) Po precej dolgem premoru je tako izšel tretji del piranske notarske knjige, ki nadaljuje, kjer sta končali prvi dve deli. Ti sta namreč pokrivali obdobje osemdesetih let 13. stoletja, prva z naslovom Najstarejša piranska notarska knjiga (1281–1287/89) in druga Piranska notarska knjiga (1284–1288), obe sta izšli pri

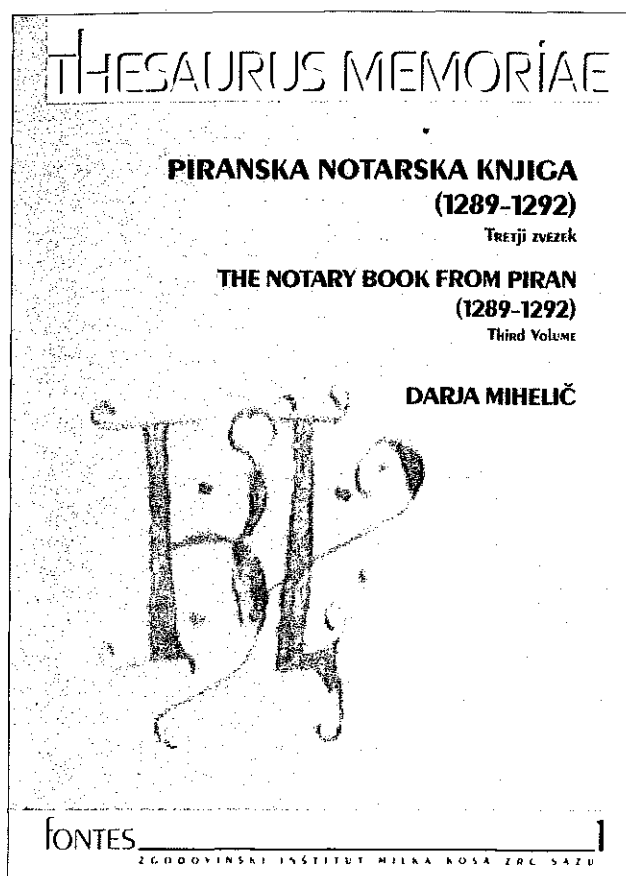
SAZU. Pri tretji izdaji se je spremenila tudi založba, saj je pričujoča knjiga izšla pri Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRS SAZU.

Čeprav najdemo v naslovu besedo knjiga, avtorica že v uvodnem tekstu opozarja, da ta označba nekoliko zavaja. Pri samem gradivu ne gre za literarno branje, ampak za povzetke množice poslovnih rokopisnih dogovorov različnih vsebin. V slovenskem Primorju so igrali notarji zelo pomembno vlogo že v srednjem veku, ko v drugih slovenskih deželah v tem času tega pravnega instrumenta tako rekoč ne najdemo. Sam notar je bil v mestnih komunih nepogrešljiv del življenja. Brez njega je bilo nemogoče sklepati pravne in poslovne posle. Notarski zapis je imel kot javna listina pomen samostojnega dokazila.

Da bi notarji ohranili pregled nad listinami, so zapisovali skrajšane predloge listin v poseben zvezek, notarsko knjigo. V nasprotju s samo listino, ki jo je izdal, je v zapisu v notarsko knjigo izpuščal nepomembne besedne formule in fraze. S tem pa vsebinsko listina ni bila okrnjena, saj je ob morebitni izgubi same listine lahko notar izdelal na osnovi zapisa v notarsko knjigo novo. Sama listina ohranja tudi imbreviature predloge, kjer najdemo datum izdaje, priče ter bistvo (pravnega) dejanja, kraj dogajanja pa le v primeru, če ni bil običajen. Zapis v notarskih knjigah je imel izredno veliko vlogo v življenju številnih meščanov, saj je omogočal sklepanje poslov in dogovorov, ki so potem imeli trajno in pravno-formalno urejen značaj. Mestni statuti so prepoznali pomen teh zapisov, saj so vsebovali zahtevo, da se notarske knjige hranijo tudi po notarjevi smrti. Pomen notarja se kaže tudi v poskusih zagotavljanja verodostojnosti dokumentov, ki jih je zapisal. Tako so bili prepovedani zapisi o dolgovih iz iger na srečo in kaznovani tisti, ki so notarja po krivem obdolžili. Seveda pa so bili pod pritiskom tudi oni sami, saj so jim v primeru goljufij odsekali desnico. Sama avtorica je našla tudi primer notarja Mihaela iz Parme iz leta 1330, ki je napisal testament, dokler ga je še lahko, torej pred izvršitvijo kazni.

Sami teksti so iz notarske knjige 6. Ta časovno obsega vpise od 11. 3. 1289 do 21. 10. 1291 oziroma dopisan je še en vpis z datumom 9. 11. 1292. Vseh je 589, od teh kar polovico sestavljajo zadolžnice. Večina od teh (204) ne govori o namenu posojila, med tistimi, ki jim lahko določimo namen, daleč prednjači vino (59). Glede na to, da je naslednji najpogostejši vzrok, to je žito, omenjen le devetkrat, to kaže, kakšne so bile prioritete tedanjih prebivalcev Pirana. Poleg zadolžnic najdemo še jamstva (5), od katerih so kar 4 povezane s plovili. Tako ti vpisi dokazujejo pomembno vlogo pomorstva kot tudi rudimentarne oblike pomorskih zavarovanj.

Poravnave dolgov so včasih označevali s križcem na levi strani zapisa ali s prečrtanjem dela zadolžnice, v nekaterih primerih pa tudi v obliki samostojnega zapisa,

kot pobotnice ali kot izjave o poravnavi. S spornimi poslovnimi vprašanji se ukvarja 13 vpisov, ki pa se razlikujejo glede na to, kako natančno opredelijo določeno zadevo. Najemi, zakupi in podzakupi se tičejo predvsem kmetijskih zemljišč in plovil. Pod zaporedno številko 571 najdemo zanimiv primer, ko je stric oddal svojo nečakinjo za šest let. Poleg tega srečamo še kategorije prodaje (tako zemljišč kot blaga), darovnice, oporoke in ženitne dogovore. Kar 41 vpisov se ukvarja s sodnimi postopki, ko podestat določi rok sprtima stranema. Daleč največ sporov je bilo zaradi zemljišč. Poleg njih najdemo še 40 primerov razsodb, ki so zelo pomembne za razumevanje pravnih praks tistega časa. Poleg teh kategorij pa najdemo še nekatere zapise, ki bi jih bilo težko razvrstiti, na primer zapis, v katerem se Ropretus obveže gospodu Anou Apoloniju, da ne bo kockal pod kaznijo 8 liber.

Avtorica se dotakne tudi pisnih pripomočkov, oznak, okrajšav ter pisave. Odločila se je obdržati natančen zapis, saj je jezik, ki ga uporabljajo, latinski, vendar v zelo preprosti različici. Od klasične latinščine se loči po nedosledni uporabi slovnice, različnem pisanju iste besede, opuščanju dvoglasnikov, črk in zlogov. Pojavljajo se tudi italijanske končnice, kar kaže, da se je govorni jezik že približal italijanskemu.

Pomembnost izdajanja virov je težko dovolj pou-

dariti, saj so ti temelj zgodovinopisja. Tako lahko le upamo, da nas bo avtorica kaj kmalu razveselila z nadaljevanjem.

Boštjan Plut

Zdenka Bonin (ur.): INVENTAR ZBIRKE LISTIN V POKRAJINSKEM ARHIVU KOPER (1348–1776). Koper, Pokrajinski muzej Koper, 2002, 222. str.

Objave inventarjev listin imajo predvsem namen narediti gradivo čim bolj dosegljivo javnosti. Koprski arhiv že dolgo privlači pozornost raziskovalcev in delo Zdenke Bonin je le zadnji izmed projektov, ki poskušajo njegovo vsebino narediti dostopnejšo. Z njenim delom imamo prvič sodoben inventar listin, ki jih hrani Koprski pokrajinski muzej. Prejšnji inventar se od sedanjega razlikuje v nekaterih pomembnih aspektih.

Na vprašanje datacije pri dokumentih, ki sami ne nosijo datuma ali iz konteksta ni povsem razvidno, kdaj so nastali, ne moremo nikoli dobiti dokončnega odgovora. Kljub težavam pa je Zdenki Bonin uspelo natančneje določiti datum nastanka nekaterih dokumentov.

Zakaj se je avtorica lotila ravno koprskega arhiv do določene mere, odkriva prvo poglavje knjige, Zgodovina Kopa v času beneške oblasti. Ta se osredotoča predvsem na obdobje od 14 do 16. stoletja, ko je Koper doživel svoje 'zlato' obdobje. Zanimiv je opis osvojitve mesta s strani Genove, kar kaže, da tudi Istra ni ušla vojnam med tedaj glavnima tekmeča v boju za sredozemsko trgovino, republikama Genovo in Benetkami.

Delo nadaljuje s krajšim uvodom v arhivistiko, ki podaja kratek prelet te problematike.

Da se zgodovina listin ni končala z njihovim zapisom, kaže poglavje Historiat Zbirke listin 1348–1776. Sama zbirka se je postopoma večala, saj so se nekatere listine 'vrnile' ne tako davno. Štiri listine so tako prišle v koprski arhiv 1954. Predal jih je takratni direktor Mestnega muzeja Piran Miroslav Pahor, potem ko so jih našli "jeseni leta 1952 v neki omari v Mestni občini Koper in so bile z drugimi nepomembnimi papirji določene za odpad" (str. 31).

Glavni del knjige sestavljajo dokumenti. Teh je 89 in so obdelani po naslednji metodi. Najprej je naslov, ki je sestavljen iz datuma in kraja nastanka (če je oboje seveda znano). Sledi nova signatura in za njo še stara. Ker je sprememb v primerjavi s prejšnjim popisom v PAK kar nekaj, je na koncu knjige kot dodatek še tabela, ki omogoča hitro iskanje, čeprav imamo le star popis. Nato sledita datacija in kraj izstavitve, npr. Koper, samostan sv. Dominika. Izstavitelj in prejemnik sta naslednji dve kategoriji, temu pa sledi ključni del dokumentov in njihova vsebina, ki povzema vsebino dokumenta na pregleden in sistematičen način.